

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 36. V torek 12. septembra 1854. III. tečaj.

Smešnica in resnica.

V nedeljo po večernicah je bilo. — Župan in mlad učitelj, ki je ravno pred kakimi tremi mesci službo nastopil, se pod staro lipo to in uno pogovarjata. — Od soseskine vasi sem čez polje se giblje županu dobro poznana tridružba, od ktere učitelju tole pripoveduje:

„To so trije vinski bratci, ki vsako nedeljo v mojo kerčmo prihajajo, in v smeh vsih pričujočih to in uno berbrajo, kar njim ravno v misel pride. Naj bolj smešno v njih pogovoru je, da vsak med njimi nekake besede ima, ki jih vedno ponavlja, če ravno v dotični govor kar nič ne spadajo.“

„Tudi jaz sem“ pravi učitelj, „moje dni dosti tacih slišal, ki se vedno v eni besedi ponavljajo, kar je vse graje vredno, ker je tako ponavljanje razumu govora povse nasproti.“

Med tem pride znana tridružba k županovi lipi, eden pokliče, bokal vina, potem pravi:

Boštjan. Kaj sim hotel reči? — Dober dan, župan! dober dan gosp. učitelj!

Urban. Oho! gospod učitelj tudi tukaj? na priliko?

Jernej. Ravno prav, pravim, da so gosp. učitelj tukaj, takole.

Urban. Kako vam kaj pri nas dopade, na priliko?

Boštjan. Kaj sim hotel reči?

Jernej. Jaz pravim takole, da vam pri nas lahko dopadlo bo, ker dohodki so dobri. Samo toliko pazite, pravim, da jih bote dolgo vžival takole!

Učitelj. Kolikor mi bo moč si bom prizadeval, se vašega plačila vrednega storiti.

Boštjan. Kaj sim hotel reči? — Od vas mi dozdej še vse dopada, le to ne —

Urban. Na priliko —

Jernej. Jaz mislim takole —

Urban. Poslušajte me —

— *Boštjan* (k njima). Tak nikar me ne motita. Kaj sim hotel reči. — Ne zamerite mi, gospod učitelj, če vas v nekaki reči grajam, in to je vpervič, da se niste danes v primerni pesmi za probrano bero pri farmanih v cerkvi zahvalili.

Urban. Vas sprednik, na priliko, ni tega nikolj pozabil.

Jernej. Drugo leto, pravim, ne bote nič dobili, takole.

Boštjan. V drugič: Ste se v beri preveč po koncu deržali, kakor da bi bil kmet vaš sluga.

Jernej. Kakor da bi bli mi vas „koršamstar Diener,“ takole.

Urban. To pa ni res, na priliko.

Boštjan. Kaj sim hotel reči? — Drugo pot, kadar pojdete po beri, glejte, da se z duhanom obedvoje baže preskerbite; šalite se, kolikor je moč, z seljani; zakrožite kako posvetno pesem; hvalite posebno stare žene, te vam bodo dale jaje, slanine, masla, kako pišče, šako moke, suhih češplov in kerhlov, kar vam bo, ljubček, prav dobro hasnilo. Kaj sem hotel reči? — Če tega ne storite, vas bodo mladi in stari, gospodarji in gospodinje grajali, vas „pustobo“ imenovali, in le toliko dali, kolikor ravno morajo in še to z godernjanjem.

Urban. Ja, ja, to je prava božja res, na priliko. — Na priliko, da vam tudi jaz kaj dobrega svetujem. —

Boštjan. Tiho! — Kaj sim hotel reči? —

Jernej. Jaz rečem na dalje takole, da bi prej, ko vam bomo derv vozili, se takole v primerni pesmi v cerkvi pri farmanih priporočili, kar je bilo od njega dni navada pri nas, in tudi mora biti, ako hoče učitel takole v topli sobi spati.

Urban. Navada — železna srajca, na priliko.

Boštjan. Tiho! — Kaj sim hotel reči? —

Urban. Po zimi je pri nas navada, na priliko.

Boštjan. Aha! — V tretjič: po zimi je pri nas navada, ljubček, da se ljudje pred mašo in po maši v uči-

teljevo stanico ogrevat pridejo. Kaj sim hotel na dalje reči? —

Jernej. Slišali smo, prosim, da vi takole tega ne bote nikakor terpeli — takole.

Urban. Da bote stanico, ki je z šolo vred občinska, zaklenili, na priliko.

Učitelj se z rokami za glavo prime.

Župan (po koncu skoči.) Križembavta in jezlanje! — Zardosti dolgo sem poslušal nespametno berbranje vaše; zdaj me je pa raca vlovila.

Urban. Nu, nu, župan! kdor dober svet daje, je mar zato vreden graje, na priliko?

Jernej. Jaz tudi tako mislim, takole.

Župan. Tri sto beračev! „takole“ in „na priliko!“ Kdo ima tukaj kaj govoriti?

Boštjan. Postavim jaz; jaz sem — kaj sem hotel reči?

Župan. Nič koristnega, če ste ravno stareji od mene. (K učitelju.) Naj vas to prazno berbranje tih meni dobro poznanih mož, revnih bajtarjev, ki v občinski zadevi toliko veljave imajo, kakor Pilatuž v veri, nikakor ne žali. — Vsi pošteni moži, katerih je hvala Bogu! večina v fari, vas čislajo in hvallijo. — Res je, da je bil dozdej učitelj o beri pravi mučenik; če se ni ljudem vklanjal, če temu ali unemu ta ali una pesem ob nedeljah ni po volji bila, ga je očitno grajal in mu le pičlo meril. Temu pa mora od zdaj za vselej konec biti. — Vaše zaderžanje o beri je vse hvale vredno. Prav je, da se za kervavi zaslužek vaš ljudem ne ližete in ne hlinite. Drugači je prositi, drugači zasluženo plačilo terjati. Če učitelj svojo dolžnost v šoli in cerkvi spolnuje, se bo li moral še le ljudem prilizovati, njim vklanjati se, da njemu zagotovljeno bero dobi? — Dobro, dobro! da ste me tega opomnili; povem vam, da si ko župan z vso močjo prizadeval bom, da se gosp. učitelju bera od nobenega in nikakor kratila ne bode. Kdor ne bo z lepo, bo z gerdo. Z svojimi piščenci, suhimi češplji in kerhli stare babele učitelja gotovo ne bodo obogatile. — Da se za pobrano bero pri očitni službi božji v pesmi farmanom

zahvalili niste; je tudi prav, ker se v tempeljnu božjem le Bogu ne ljudem hvala peti sme. — Učitelj je po gospod duhovnikih perva oseba v fari, ter ni treba misliti, da se bo — kakor je dozdej navada bila — ko vaš sluga v prah ponižal. Čas napreduje, in mi moramo z njim, ter vsim zastaranim napčnostim za vselej slovo dati. — Kar učiteljevo stanico zadene — zagotovim vas pri moji županii — da se ne bodo zanaprej več ljudje tam ob nedeljah gneli, zijala prodajali, duhan pili, klafali, mladino pohujševali in učitelja nadleževali. Bog daj, da bi povsod taka bila! — Šolska hiša je sicer občinska; pa le v prid mladine in v stanovanje učitelja in njegove družine namenjena. — „To sem hotel reči“ vam Boštjan, „takole“ vam Jernej in vam Urban „na priliko.“ —

Osramotena tridružba plača županu bokal vina, in se, brez da bi imel kdo na vse to „takole v priliki kaj reči,“ domu poda.

Župan pa učitelja na malico v svojo sobo pelje.

Bernard Tomšič.

Pojdi in stori tako! *)

Vstani enkrat po noči, kadar u celi hiši že vsi spijo; vstani in pojdi po perstih, tiho in rahlo, od ene postelje do druge. Pri vsaki enmalo postój, kakor bi bila postelja mertvaški ojder in u njej spijoči — mertev, da se ne bo več prebudil do so-dnega dnéva. In zdaj si misli (naj prvo pridejo otroci na versto), zdaj si misli: kje bi bila duša tega otroka, naj bi zdaj ne spalo, ampak že mertvo bilo? — koliko je staro? znabiti še le 2 ali 3 leta, ali še mlajše. O ljubeznjivo nedolžno dete, naj bi ti zdaj mertvo bilo, namesti spalo, kako bi bila srečna dušica u božjem krilu, u angeljskej družbi! Al oh, dete se bo

*) Že ljube Drobotince so nam naznanile veselo novico, da je gosp. Ant. Oliban slavnega gosp. Albana Stolca slovečo knjigo: „O če naš in deset božjih zapoved“ poslovenil. Dobili smo te dni to knjigo v roke, jo hitro pregledali in prebrali. Obstati moramo, da se je gosp. Oliban zkazal pravega mojstra. Poslovenil je to neprecenljivo knjigo tako gladko in mično, da je le veselje jo brati. Naj da čast, bravci to sami skusijo, podamo nekaj iz te zlate knjige, ki jo Slovencom serčno priporočujemo.

juter spet prebudilo, in znabiti še dolgo dolgo let živelo. Oče, mati, kako bota učinila, kaj počela, da to dete od viharnege časa in življenja pokvarjeno ne bo, marveč da ostane nedolžno, verno, ponižno, čisto in pokorno, in na duši vedno ljubeznjivo in mlado, naj se tudi njegovo truplo že postara in bolehati jame? To zgotoviti je starišev visoka naloga na zemlji; ako pa mestí tega svoje deca kot mojster skaza pokvarijo in spačijo na sercu in duši, gorje in trikrat gorjé jim enkrat na sodbi! — Kdo leži zraven nar manjšega? znabiti drugo dete, ki je že kacih 7 ali 10 ali 13 let staro; naj bi to dete zdajle mertvo bilo, bi li njegova duša tudi tako naravnost in brez ovinkov se tjekaj dvignila, kamor nič nečistega ne dojde? Kdo vé, kdo vé! znabiti dete že laže in kolne in se z bratci in sestricami prepíra, in pisano gléda, kadar drugo kaj dobí, in se noče učiti, raji burke uganja, in je materi ukljubno in nebogljivo, in vse, kar je za jesti, kot mačka stakne in obliže. Te nečednosti so hudobno seme in otroku začetek nesreče na tem in unem svetu; vam starši pa so u oestro zatožbo po smerti. Zakaj mlajše ko je otrok, tem več je njegova duša prilastina starišev in njim zarajtana, zlasti hudo na njem. Glej, toraj bi res ne bilo popolnoma dobro, ko bi bilo zdaj mertvo; — toda saj ni še umerlo; juter se bode spet prebudilo in vstalo. Toraj si koj juter in vsak dan resnobno prizadevaj, da otroku neljudne merčese in ternjeve korenínice slabih nagonov iz duše potegnesh, dokler je še rahla in se rane ložej zacelijo. Kako skerbno mati pri posteljci bolnega otroka sedi, mu streže, povsod za svet praša in je vsa u britkosti! — ali njegova grehov bolna duša ni tudi vredna, da bi prašala, in postregla, pomogla in skerbéla? — In zdaj tiho idi k postelji večjih otrók, sinov in hčer, pa hlapcov in dekel; jih že poznaš in že veš, kaj bi bilo od njih revne duše še upati ali se bati, naj bi bila ločena od spijočega trupla. Majhni otroci, majhne skerbí; veliki otroci, velike skerbí. Oh gostokrat se je u duše takih mladih ljudi že veliko hudega vlezlo; kako so mnogi leni in otožni za delo, kako ukljubni in čmerni do starišev, kako neljudni in srovi do mlajših bratcov in sestric, kako se jim ošabnost, neumnost in gerda togota iz

oči in gobca kadi; — kako hči z vratmi luska in razsaja, ako si novega krila ne sme kupiti ali ne na raj iti, kakor bi rada, in stariše gleda tako temno in serdito kot star volk, in bi jih z očmi rada prebodla; — in sin od tega, kar si zasluži, nič noče dati, češ, da bi bil nôrec, ko bi on za mlajše skerbel in jih živil; — in sin in hči pohujšljivo znanje imata, nazadnje tudi skrivaj od hiše nosita, in je še več družih nevarnost. — To je zlo hudo! Ti sevêda praviš: sim jih že stokrat opominjal in zmêrjal, zmerjala, da naj bodo drugače, pa vse nič ne pomaga! Jaz ti ne dam piškavega orêha za vse tvoje opomine in žlabranje; to je ravno toliko kot veršenje suhega vetra po velem listju. Hoče mladina dobra in po božji volji biti, je nar prej potreba, da sta oče in mati sama iz celega serca poštena, modra, zderžna, krepostna in kristianska. Stariši, ki postavim niso kos svoje lastne jeze premagati, ali ki radi pijančvajo ali kolnejo, ali se nad ljudmi hudujejo, taki stariši nimajo nič vladarskega, nič kraljevega na sebi, in vender bi imeli kralji biti u svoji hiši. Poznam take rodbine, da oče nikoli nobenega otroka ne tepe, in se nikoli kletvica u hiši ne čuje; toda kadar oče kaj govori z jezikom, ali če govori z očmi, pri tej priči otrokom neka neznana moč roke in noge prevzame, da gladko storé, kar oče velijo. Da le vidva, oče in mati, svoje lastno telo in dušo vsigdar u pravi berzdi imata in gospodujeta, in se nikoli jezi, šentovanju, lenobi, požrešnosti in drugim spakam ne udasta, potem vaju bodo otroci gotovo u časti imeli kot živo podobo svetnika. Še veliko bi bilo tukaj oméniti; pa čemu toliko govorjenja? — če pervega ne storiš, se te tudi vse drugo nič prijelo ne bo, postavim: skerb stran tovaršije in znanja, čitanje pobožnih bukev domá, zvečer zgodno zapiranje vrat, pridno poslovanje od svita do mraka itd. Toda ne morem se zderžati, saj dveh reči kaj bolj u misel vzeti, — in sicer naj pervo sv. zakramentov. Na tem je neznano veliko ležeče, in boljše pomôge in izreje ne vém, kot če mladino privadiš pogostoma sv. zakramente prejemati; to je duh, to življenje in sol, ki jih pred okuženjem in gnilobo grešnega sveta ovarje. Pa kako jih boš k temu napeljal, če se

sam malo zмениš za to, in le enkrat, ali k večim dvakrat u letu k sv. zakramentom pristopiš, in še tistokrat otožno in (Bog daj, da ne!) nevredno. Besede mičejo, izgledi vlečejo, to naj bolj tukaj velja. — In še drugo pomogo ti naznanim. Čuj resnično prigodbo: Enkrat je bila neka udova, pobožna, prav prav pobožna in kristianska. Imela je edinega sina, že blezo čez dvajset let starega. Sin pa je neverno in razberzdano živel in veliko pehujsanja dajal; previsoka učenost mu je serce spridila in glavo napuhnila. Vse svarjenje, vse prigovarjanje in prošnje niso nič zdale, in mati že ni vedela družega početi, kakor da je zlo jokala in molila za sina. Enkrat je pobožnemu škofu svojo britkost potožila, in on ji reče: „bodi potolažena, mati, sin bo vender le se drugačen; kajti ni mogoče, da bi Bog toliko solz in molitve brez uslišanja pustil.“ In glej: prišel je čas, in mati je še doživela, da se sin spreoberne, potem u duhovski stan stopi, se za škofa posveti, in eden naj večjih učencikov in svetnikov katoliške cerkve postane — sv. Avguštin. Nauk iz te prigodbe si sam lahko povzameš. Hudobnih sinov in hčer še ne manjka, in molitev je tudi še zmirom noč in dan brez mute ali štibre, in naš gospod Bog med tem tudi še ni onemogel, al se sprevergel, da bi več ne imel take moči čez serca človeške. Toraj le prav stanovitno in z veliko silo mōli in mōli za sina ali hčer; naš gospod Bog je u takih rečeh premiloserčen, in nikakor ni vstani se tvoji molitvi vedno ustavljati.

Listonoša.

* *Iz Kaple v spodnej rožnej dolini.* 29. avg. je bila tukej šolska skušnja, pri katerej se je pokazalo, da so učitelj in učenci med letom svoje dolžnosti zvesto spolnovali. Marsikaj lepega je bilo pri tej skušnji viditi in slišati. To je vredno, da se dalje razglasi. — Spisi, ki so jih učenci v slovenskem in nemškem jeziku za ogled spisali, so prav dopadli. Vidilo se je, da so šolarji v lepopisju pridno se vadili in da so eni izmed njih v tej znanosti jako izurjeni, da hitro in zraven še lepo pišejo. Prav veselo pa je bilo slišati, kako dobro so otroci

odgovarjali. Izpraševanje iz keršanskega navka je spričalo, da so se bili učenci tega navka pridno učili. Glaskovanje in branje je šlo prav ročno. Pervenci, ki so še le o začetku drugega polleta v šolo prisli, so glaskovali, stareji učenci pa brali v obojem: slovenskem in nemškem jeziku, da je bilo veselje, jih poslušati. Pri branju pa so mogli vsi pričujoči zapaziti, da so učenci v slovenskem jeziku ročneje in hitreje brali, kot v nemškem, priča, kako da ložej in s večim uspehom se da slovenska mladež podučevati v maternem jeziku kot ptujem, katerega še ne umi. To dobro spoznavši uči tukajšni učitelj vse predmete v slovenskem jeziku, zraven pa nemškega v nemar ne pušča; in sedajna skušnja je spričala, da je te njegov način pravi. Zakaj učenci, ki doma zunej slovenskega, drugega jezika ne slišijo, so samo po omenjenem načinu v šoli tolkaj nemški se navučili, da so pri branju nemške sestavke na slovensko in slovenske na nemško gladko prestavljali. Enako zadovoljni smo bili s napredovanjem učencov v številoslovju. Rajtali so namre iz glave in na tabli kaj urno; posebno je dopadlo rajtanje iz glave, kojega so se učenci učili po pravilih, ki so napisane v knjigi: „Kratko številoslovje, alj navod, kako učence iz glave rajtati učiti.“ Zatim je se izpraševalo iz pismenosti in tudi v tem predmetu so šolarji dobro znali. Naposledno sta dva učenca drugega razreda (II. Classe) napisala na desko sestavek, ki je se njima narekal — eden v slovenskem, drugi prestavljenega v nemškem jeziku in sta ga napisala brez vsega spotikleja in pregreška, tako da bi mislil, da sta izmed nar boljših učencov na glavnih šolah. Po dokončanem izpraševanju so bili šolarji s šolskimi darili po zaslugi obdarovani — in tudi pridni učitelj gospod *Katnik* je neko darilo prijel: gospod dehant so mu dekret za *izglednega učitelja* slovesno izročili. Prav mično so gosp. dehant govorili. Pokazali so, kako srečni da so učenci, ki imajo tako pridnega in slovečega učitelja; — da so ga pa tudi dolžni, še bolj počtovati in bogati ne samo učenci temuč tudi starši, ker ga visoke šolske oblasti ne tako poštujejo in častijo. Tako smo letos šolsko skušnjo opravili; kar bi grajal, je samo to, da pri njej staršev pričujočih ni bilo.

Še nekaj veselega moramo tu omeniti. Posebne šolske hiše tukej dosihmal ni bilo in ta se zida zdaj. Krepko vstaja lepo poslopje, kamur bode mladež naprihodnjič v šolo hodila. Tudi druge opovere so blizo vse odpravljene, nadjati so jo toraj, da bo ta šola veselo napredovala.